

פולטת שכבת זרע – חומרת תרומת הדשן

מיכאל דיטשר

א. הקדמה

אישה שראתה דם ומחכה לפסוק בטהרה צריכה לחשוש לפליטת שכבת זרע ונחלקו הדעות והמנהגים בדבר בעם ישראל. הבית יוסף³⁶ פסק שצריך לחכות עד היום החמישי במקרה שהיא שמשה ביומיים הסמוכים לראיה אך אם לא שמשה סמוך לראיה יכולה מיד לפסוק בטהרה וכן פסק הגר"ע יוסף³⁷. הרמ"א בהגהות על השולחן ערוך על אתר הביא את מה שמכונה "חומרת תרומת הדשן"³⁸ שמוסיפים עוד יום ומתחילים לספור ז' נקיים ביום השישי לראיית משום חשש בין השמשות שיתבאר לקמן וכן לא מחלקים בין שמשה או לא שמשה. כמנהג הרמ"א נהגו האשכנזים וכן חלק מקהילות ספרד.

החשש לפולטת שכבת זרע מקורו במסכת גידה (לג.) בפרק בנות כותים:

בעי רמי בר חמא: פולטת שכבת זרע מהו שתסתור בזיבה? רואה היתה וסותרת, או דילמא, נוגעת היתה - ולא סתרה? אמר רבא: לפום חורפא שבשתא, נהי נמי דסתרה, כמה תסתור? תסתור שבעה - דיה כבועלה, תסתור יום אחד - ואחר תטהר אמר רחמנא אחר - אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם. וליטעמין, זב גופיה היכי סתר? לטהרתו אמר רחמנא, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן! אלא מאי אית לך למימר - שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהן, הכא נמי - שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהן.

ב. כמה ימים לחשוש?

מתוך שאלתו של רמי בר חמא מונחת ההבנה שודאי מי שפולטת שכבת זרע טמאה אך השאלה משום מה ובעצם הנפק"מ של שאלה זו היא כמה ימים היא תתעכב בספירת טהרתה. הבעיא לא נפשטה לגמרא ואחרי כמה דיונים בבית יוסף שהזכרנו לעיל נפסק שכל הנשים חוששות לזה אך נחלקו במנהגים לכמה ימים לחשוש:

³⁶ סימן קצו סעיף יא ובשולחן ערוך

³⁷ טהרת הבית

³⁸ שמבוססת על שו"ת מהרי"ל סימן צ"ג וכן לכאורה מדוקדק בשערי דורא.

השולחן ערוך (בסעיף ה"ל) פסק שאישה ששמשה ואז ראתה דם וסתה צריכה להמתין שש עונות מעת לעת לפני שהיא מתחילה לפסוק בטהרה ולספור ז' נקיים. כך שיוצא שאם אשה שמשה במוצאי שבת, עד יום שלישי בלילה היא חוששת לפליטת זרע ובשלישי בלילה היא כבר לא יכולה לפסוק בטהרה ולכן תחכה עד רביעי בלילה ולמעשה היום החמישי מאז שמשה יהיה הראשון מתוך ז' נקיים.

הרמ"א הביא בנוסף לדברי השו"ע את פסקו של תרומת הדשן (סימן רמה) שמוסיף בפועל שתי חומרות.

ושמעתי דיש להוסיף עוד יום אחד ולא תתחיל לספור עד יום ו' לשמושה, כגון ממוצאי שבת עד יום ו', שאם תתיר לה, שתתחיל ימי הספירה מיום ה' שכבר כלו ו' עונות שלימים ומה שתפלוט עוד אינו סותר, איכא למיחש דזימנין תשמש בין השמשות במוצאי שבת והיא תסבור דעדיין יום הוא, ונמצא יכולה להתחיל לספור ליום ד' שהוא חמישי לשמושה, ואינו כן אלא לילה היה כששמשה ונמצא דעדיין פלטה בתחילת ליל ד' דו' עונות שלימים בעינין, ולכך מחמירין עד יום ו' לשמושה ותו ליכא למיחש למידי... ונראה קצת דאפילו לפי מה שמעתי שמוסיפין עוד יום אחד משום חששא דבין השמשות כדפרישית לעיל, בהך חומרא נמי י"ל דאין לחלק בין שמשה ללא שמשה משום דחששא דבין השמשות חששא פשוטה, וחשו בה רבנן טובא בכמה דוכתא במס' נידה.

ג. קושיה על תרומת הדשן ובחינת התירוצים השונים

יוצא מתרומת הדשן שאשה צריכה לחשוש להוסיף עוד יום בגלל חשש שמא שמשה בין השמשות ותספור ד' ימים במקום ה' ובנוסף תמתין את הזמן הזה גם אם לא שמשה. השאלה הזועקת מתוך הפסק היא שלכאורה יוצא לנו גזירה לגזירה: גזירה ביום אטו בין השמשות וגזירה לא שמשה אטו שמשה. התרומת הדשן חש לזה בסוף דבריו ותירץ³⁹ שבין השמשות הוא חשש פשוט ורבנן חששו לו הרבה ולכן לא קשה מדוע הוספנו עוד חשש על גביו.

³⁹ הש"ך בס"ק כ' גם הביא את זה.

מצאתי בהגהות יד שאול שהעיר על קושייתנו תירוץ אחר. הוא רצה לתרץ עפ"י ספר הליכות אלי⁴⁰ שכל מקום שהחשש הוא בדבר שאינו שכיח כדין חשש של בין השמשות אפשר לגזור בזה עוד דבר שאינו שכיח וכל מה שאמרו שמילתא לא שכיחא לא גזרו ביה רבנן זה רק כשאחד החששות הוא שכיח והשני לא ולכן לא שייך לגזור כי אין חשש שהציבור יתבלבל.

יש הרבה מה לדון בהסבר זה. כבר השער המלך⁴¹ אומר שהסבר זה של מילתא דלא שכיחא נתון במחלוקת הראשונים וגם לכאורה יוצא שיש מחלוקת בין היד שאול לתרומת הדשן (וגם הסדרי טהרה שיובא לקמן) האם בין השמשות הוא חשש רחוק או לא ולכאורה נראה כתרומת הדשן שזה חשש פשוט. מה שבכל זאת ניתן לראות איך בהלכות נידה הקפידו ישראל קדושים בחומרות רחוקות וגזירות מרובות והחזיקו בזה נשות ישראל במשך דודות מרובים.

בסדרי טהרה⁴² הביא הסבר אחר לתירוץ הקושיה.

וצריך לומר דמתחלה לא ראו להחמיר אלא היכא דשמשה להוסיף עוד יום אחד מגזירה דבין השמשות, ואחר כך ראו להחמיר עוד שלא לחלק בין שמשה ללא שמשה משום לא פלוג. וכיון שנהגו כבר בחומרא זו להמתין עד יום ששי, אף אחר כך שקבלו עליהם שלא לחלק בין שמשה ללא שמשה דתו ליכא למגזר לשמא תשמם בין השמשות, מכל מקום כיון שכבר נהגו בחומרא זו לא היו רוצים להקל בו, ועיין.

יוצא מהסדרי טהרה שהחומרא עצמה להוסיף עוד יום בגלל בין השמשות הוא חשש סביר אך שמשה אטו לא שמשה הוא חומרא ללא טעמא ואך ורק משום לא פלוג וגם אם כבר אין לנו למה לחשוש בכל זאת אנחנו לא רוצים להקל בזה ומחזיקים בחומרא שנהגו בה עדות אשכנז.

אמנם יש מקרים שבהם דברו הפוסקים שבו נקל לאישה לפסוק בטהרה מוקדם יותר כגון כלה אחרי בעילת מצוה, זוג שפרש מתשמיש בגלל הלכה לדוג' אם אחד מבני הזוג היה אבל וכן עוד מקרים שבהם יש צורך בדבר. אך היוצא מן

⁴⁰ כלל תקפ"ו

⁴¹ פ"ד מהלכות יו"ט הלכה י"ח

⁴² ס"ק ל"ט

הכלל מעיד על הכלל כמה חשוב לשמר את המנהג הזה ולהחמיר בו בטהרת ישראל שכה הקפידו בו רבותינו.⁴³

⁴³ הערת העורך: שמעתי מחכם אחד שהקשה מדוע לא להקל בחומרא זו מחשש לביטול פו"ר? ותירץ שאדרבא, חומרא זו גורמת שליל הטבילה יהיה בזמן הביוץ וממילא יגיעו למצות פו"ר.